

SLOVENSKÁ REPUBLIKA

NÁLEZ

Ústavného súdu Slovenskej republiky

V mene Slovenskej republiky

II. ÚS 247/2022-34

Ústavný súd Slovenskej republiky v senáte zloženom z predsedníčky senátu Jany Laššákovej a sudcov Petra Molnára a Ľuboša Szigetiho (sudca spravodajca) v konaní podľa čl. 127 Ústavy Slovenskej republiky o ústavnej sťažnosti sťažovateľa [REDAKOVANÉ], [REDAKOVANÉ], [REDAKOVANÉ], zastúpeného advokátskou kanceláriou BIZOŇ & PARTNERS, s. r. o., Hviezdoslavovo námestie 25, Bratislava, IČO 36 833 533, v mene ktorej koná advokát JUDr. Juraj Bizoň, LL.M., proti uzneseniu Okresného súdu Nitra č. k. 16C/106/2015 z 18. januára 2022 takto

r o z h o d o l :

1. Základné právo sťažovateľa podľa čl. 20 ods. 1 a čl. 46 ods. 1 Ústavy Slovenskej republiky, podľa čl. 36 ods. 1 Listiny základných práv a slobôd a právo podľa čl. 6 ods. 1 Dohovoru o ochrane ľudských práv a základných slobôd uznesením Okresného súdu Nitra č. k. 16C/106/2015 z 18. januára 2022 **p o r u š e n é b o l i**.
2. Uznesenie Okresného súdu Nitra č. k. 16C/106/2015 z 18. januára 2022 **z r u š u j e** a vec **v r a c i a** Okresnému súdu Nitra na ďalšie konanie.
3. Sťažovateľovi **p r i z n á v a** náhradu trov konania **738,47 eur**, ktorú **j e p o v i n n ý** Okresný súd Nitra zaplatiť jeho právnej zástupkyňi do dvoch mesiacov od právoplatnosti tohto nálezu.

O d ô v o d n e n i e :

I.

Ústavná sťažnosť a skutkový stav veci

1. Sťažovateľ sa ústavnou sťažnosťou doručenou ústavnému súdu 23. marca 2022 domáha vyslovenia porušenia svojich základných práv podľa čl. 20 ods. 1 a čl. 46 ods. 1 Ústavy Slovenskej republiky (ďalej len „ústava“), podľa čl. 36 ods. 1 Listiny základných práv a slobôd a práva na spravodlivé súdne konanie podľa čl. 6 ods. 1 Dohovoru o ochrane ľudských práv a základných slobôd rozhodnutím všeobecného súdu označeným v záhlaví tohto uznesenia. Sťažovateľ navrhuje,

aby ústavný súd napadnuté rozhodnutie zrušil a vec vrátil okresnému súdu na ďalšie konanie a rozhodnutie.

2. Ústavný súd sťažnosť sťažovateľa predbežne prerokoval a uznesením č. k. II. ÚS 247/2022 z 24. mája 2022 ju prijal na ďalšie konanie v celom rozsahu.

3. Z ústavnej sťažnosti a jej príloh vyplýva, že predmetom konania vedeného okresným súdom pod sp. zn. 16C 106/2015 bolo určenie vlastníckeho práva na účely vyplatenia vyvlastňovacej náhrady za pozemok, ktorého pôvodným vlastníkom bol sťažovateľ a ktorý bol predmetom absolútne neplatnej zámennej zmluvy uzavretej s [REDAKOVANÉ] a následne vyvlastnený v prospech spoločnosti [REDAKOVANÉ] (strategická investícia, pozn.). Znaleckým posudkom vyčíslená vyvlastňovacia náhrada v sume 53 882,26 eur bola rozhodnutím o vyvlastnení prikázaná na výplatu tomu, o kom Okresný súd Nitra právoplatne rozhodne, že bol v čase vydania rozhodnutia o vyvlastnení vlastníkom pozemku, a zložená do úschovy SPF. Sťažovateľ považoval zámennú zmluvu za absolútne neplatný právny úkon a 21. septembra 2015 podal návrh na určenie jeho vlastníckeho práva k spornej nehnuteľnosti pre účely určenia, že je oprávnená osoba na výplatu vyvlastňovacej náhrady v zmysle rozhodnutia o vyvlastnení. Konanie bolo v merite skončené právoplatnosťou (14. septembra 2021, pozn.) rozsudku okresného súdu č. k. 16C 106/2015 z 28. júla 2021, ktorým okresný súd určil, že sťažovateľ bol vlastníkom pozemku v čase vydania rozhodnutia o vyvlastnení na účely rozhodnutia o vyvlastnení a výplaty vyvlastňovacej náhrady a priznal mu náhradu trov konania v rozsahu 100 %.

4. Okresný súd uznesením vydaným vyšším súdnym úradníkom č. k. 16C 106/2015 z 3. novembra 2021 vyčísliť náhradu trov konania sťažovateľa v sume 1 019,95 eur s odôvodnením, že nebolo možné určiť hodnotu sporu, a pri určovaní tarifnej odmeny preto vychádzal z § 11 ods. 1 písm. a) vyhlášky Ministerstva spravodlivosti Slovenskej republiky č. 655/2004 Z. z. o odmenách a náhradách advokátov za poskytovanie právnych služieb v znení neskorších predpisov (ďalej len „vyhláška“).

5. Proti tomuto uzneseniu podal sťažovateľ sťažnosť, v ktorej požadoval aplikáciu ustanovenia § 10 ods. 1 vyhlášky, pretože hodnotu sporu je možné určiť. O sťažnosti rozhodol okresný súd obsadený sudcom napadnutým uznesením č. k. 16C 106/2015 z 18. januára 2022 tak, že zmenil sťažnosťou napadnuté uznesenie a žalovaného zaviazal na úhradu trov sťažovateľa v sume 2 990,56 eur, pozostávajúcich z trov právneho zastúpenia vo výške 2 858,06 eur a ostatných trov konania vo výške 132,50 eur. V odôvodnení uviedol, že považuje sťažnosť žalobcu za čiastočne dôvodnú, pretože hodnota sporu v danom prípade určiteľná je a pri jej určení je potrebné vychádzať z hodnoty, ktorú žalobca získal predajom nehnuteľnosti na základe „kúpnej zmluvy“, ktorá v skutočnosti bola zmluvou zámennou, a to vo výške 10 698 eur. Za správny nepovažoval ani výpočet trov právneho zastúpenia navrhnutý žalobcom, ktorý za predmet sporu považoval výšku vyvlastňovacej náhrady (suma 53 882,26 eur). Okresný súd poukázal na nález ústavného súdu č. k. I. ÚS 544/2019-43 z 28. júla 2020, podľa ktorého je určujúca suma uvedená v neplatnej kúpnej zmluve, pretože podľa nej si účastníci konania vytvárajú obraz o nákladovosti konania. Okresný súd vychádzal zo skutočnosti, že žalobca podal žalobu o určenie vlastníckeho práva k nehnuteľnostiam z dôvodu absolútnej neplatnosti zámennej zmluvy. Z tejto zámennej zmluvy síce priamo hodnota nehnuteľnosti nevyplýva, nie je však bez významu, že žalobca po podpise zámennej zmluvy dostal finančnú hotovosť vo výške 10 698 eur, považujúc ju za primeranú hodnotu nehnuteľnosti.

Vzhľadom na uvedené mal vyšší súdny úradník pri vyčíslení trov konania vychádzať z tarifnej hodnoty sporu vo výške 10 698 eur, a teda hodnota jedného úkonu právnej služby predstavuje sumu 270,54 eur.

II.

Sťažnostná argumentácia

6. Podstatou ústavnej sťažnosti sťažovateľa je nesúhlas s posúdením hodnoty sporu na účely určenia výšky náhrady trov konania, ktorá vyústila v ústavne neakceptovateľný výklad a aplikáciu relevantných právnych noriem okresným súdom. Napadnuté uznesenie považuje sťažovateľ za arbitrárne a nelogické, úplne popierajúce zmysel a systematiku vyhlášky a hrubo zasahujúce do práva sťažovateľa na súdnu ochranu a práva vlastníť majetok. Sťažovateľ mal legitímne očakávanie, že ak jediným predmetom konania je určenie, kto je oprávneným na vyplatenie vyvlastňovacej náhrady v sume 53 882,26 eur, bude táto suma aj hodnotou sporu na účely určenia tarify. Podľa § 10 ods. 2 vyhlášky ak nie je ustanovené inak, považuje sa za tarifnú hodnotu výška peňažného plnenia alebo cena veci alebo práva, ktorých sa právna služba týka, určená pri začatí právnej služby. Z uvedeného ustanovenia sťažovateľ vyvodzuje jednoznačný záver, že pokiaľ je vec, právo alebo plnenie, ktoré je predmetom daného súdneho sporu, peniazmi ocenené, potom sa táto čiastka (suma) považuje za základ pre tarifnú hodnotu, a to aj vo veciach určenia vlastníckeho práva k takejto veci.

7. Predmetom sporu v danej veci bolo určenie vlastníckeho práva do minulosti k pozemku, ktorý bol ocenený peniazmi (cena bola stanovená znaleckým posudkom), a to z dôvodu rozhodnutia o vyvlastnení, ktoré určuje, že oprávneným na vyplatenie vyvlastňovacej náhrady za pozemok, ktorý bol predmetom sporu, je ten, o kom bude právoplatne rozhodnuté, že bol v čase vydania rozhodnutia o vyvlastnení vlastníkom pozemku. Jediný účel, ktorý sťažovateľ žalobou sledoval, bolo rozhodnutie o tom, že je oprávnený na vyplatenie vyvlastňovacej náhrady. Je nespochybniteľné, že obe strany konania od začiatku mali jednoznačnú predstavu o hodnote sporu, a preto mal okresný súd pri určení tarify hodnoty za jeden úkon právnej služby vychádzať z hodnoty vyvlastňovacej náhrady. Napriek tomu však súd v napadnutom uznesení formalisticky určil, že hodnota sporu predstavuje sumu 10 698 eur, ktorá predstavuje hodnotu absolútne neplatnej zámennej zmluvy. Sťažovateľ poukázal aj na ostatnú rozhodovaciu prax ústavného súdu v obdobných veciach reprezentovanú nálezom č. k. III. ÚS 528/2021 zo 14. decembra 2021.

III.

Vyjadrenie okresného súdu, zúčastnenej osoby a replika sťažovateľa

III.1. Vyjadrenie okresného súdu:

8. Predseda okresného súdu sa k sťažnosti vyjadril listom č. k. Spr 715/22 zo 16. júna 2022, v ktorom vyjadril súhlas s upustením od pojednávania a k meritu v podstatnom uviedol, že napadnuté rozhodnutie je rozsiahlo právne zdôvodnené, nemožno ho považovať za arbitrárne a vychádza z rozhodnutia ústavného súdu. Zákonný sudca v priloženom vyjadrení poukázal na nálezy ústavného súdu č. k. I. ÚS 544/2019 z 28. júla 2020 a č. k. I. ÚS 237/2021 z 1. júna 2021, z ktorých pri posúdení veci vychádzal. Právne názory tam obsiahnuté si osvojilo grémium

občianskoprávneho kolégia okresného súdu v stanovisku zo 16. septembra 2020. V čase vydania napadnutého uznesenia zákonný sudca vychádzal z vtedy aktuálnej rozhodovacej činnosti vyšších súdnych autorít. Až následne došlo ku korekcii stanoviska grémia 21. apríla 2022 z dôvodu zmeny právneho názoru obsiahnutého v nálezoch ústavného súdu č. k. III. ÚS 67/2022 z 24. marca 2022, č. k. II. ÚS 397/2021 z 5. apríla 2022 a č. k. II. ÚS 402/2021 z 5. apríla 2022 tak, že tarifná hodnota veci sa má určovať podľa hodnoty nehnuteľnosti určenej znaleckým posudkom.

III.2 Vyjadrenie zúčastnenej osoby:

9. Zúčastnenou osobou v konaní pred ústavným súdom je [REDAKOVANÉ], ktorý bol sporovou stranou v napadnutom konaní. Zúčastnená osoba využila svoje oprávnenie a k sťažnosti sa vyjadrila podaním z 23. júna 2022, v ktorom v podstatnom uviedla, že súd pri určovaní tarifnej hodnoty vychádzal z doplatku uvedeného v zámennej zmluve, čo riadne a presvedčivo odôvodnil. Nález č. k. III. ÚS 528/2021 zo 14. decembra 2021 považuje za neaplikovateľný v tejto veci z dôvodu odlišných skutkových okolností veci. Zúčastnená osoba poukázala na to, že pôvodne bola žaloba podaná ako žaloba o určenie vlastníckeho práva, až v priebehu konania došlo k zmene petitu na určenie, že zložená vyvlastňovacia náhrada patrí sťažovateľovi alternatívne, že bol v čase vyvlastnenia vlastníkom nehnuteľnosti. Poukázala tiež na to, že okresný súd napádaný právny názor aplikoval v mnohých obdobných veciach. Pridržiava sa právneho názoru uvedeného v náleze č. k. I. ÚS 544/2019. Nesúhlasí s určením hodnoty vo výške zloženej vyvlastňovacej náhrady, pretože táto bola určená znaleckým posudkom na účely vyvlastnenia v čase, keď bolo zrejmé, že k vyvlastneniu dôjde. Sťažnostnú argumentáciu považuje za nedôvodnú, odporujúcu princípu právnej istoty a požiadavke predvídateľnosti súdnych rozhodnutí.

III.3. Replika sťažovateľa:

10. Sťažovateľ v podaní zo 4. júla 2022 reagoval na stanovisko okresného súdu tak, že považuje výklad právneho názoru obsiahnutého v náleze č. k. I. ÚS 544/2019 zvolený okresným súdom za účelový, ktorý v konečnom dôsledku vedie k ochrane „špekulantov“, ktorí by nemuseli platiť náhradu trov podľa doterajšej súdnej praxe. Vytýka mu, že okresný súd vyvodil z nálezu záver, že automaticky a bez skúmania širších súvislostí v žiadnom spore o určenie vlastníctva, kde vystupuje žalovaný, nemožno určiť hodnotu sporu podľa reálnej hodnoty spornej nehnuteľnosti. Z predmetného nálezu však podľa názoru sťažovateľa vyplýva, že strany konania si musia byť vedomé pred začatím sporu nákladovosti konania. Zo všetkých okolností napadnutého konania, ako aj správania účastníkov je nespochybniteľné, že predmetom sporu bolo vyplatenie vyvlastňovacej náhrady za pozemok, ktorý bol vyvlastnený. Obe sporové strany mali od začiatku konania jednoznačnú predstavu o hodnote sporu a určenie tarifnej hodnoty ako hodnoty vyvlastňovacej náhrady je v súlade s nálezom č. k. I. ÚS 544/2019.

11. Ústavný súd podľa § 58 ods. 3 zákona č. 314/2018 Z. z. o Ústavnom súde Slovenskej republiky a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov (ďalej len „zákon o ústavnom súde“) vec prejednal a rozhodol bez nariadenia ústneho pojednávania, pretože na základe obsahu podaní a vyžiadaných spisov dospel k záveru, že od ústneho pojednávania nemožno očakávať ďalšie objasnenie veci.

IV.

Posúdenie dôvodnosti ústavnej sťažnosti

12. Predmetom konania pred ústavným súdom je spor o výklad podústavného práva upravujúceho tarifnú hodnotu predmetu konania, keď okresný súd vychádzal z hodnoty doplatku za zámenu pozemkov uvedenej v neplatnej zámennej zmluve s poukazom na skoršiu rozhodovaciu prax ústavného súdu a sťažovateľ považuje za potrebné na tieto účely zohľadniť hodnotu nehnuteľnosti určenú znaleckým posudkom a zloženú do úschovy ako vyvlastňovaciu náhradu.

13. Arbitrárnosť a zjavná neodôvodnenosť rozhodnutí všeobecných súdov je najčastejšie daná rozporom súvislostí ich právnych argumentov a skutkových okolností prerokúvaných prípadov s pravidlami formálnej logiky alebo absenciou jasných a zrozumiteľných odpovedí na všetky právne a skutkovo relevantné otázky súvisiace s predmetom súdnej ochrany, t. j. s uplatnením nárokov a obranou proti takému uplatneniu (IV. ÚS 115/03, III. ÚS 209/04).

14. Podľa ustálenej judikatúry ústavného súdu súčasťou práva podľa čl. 46 ods. 1 ústavy je ústavne súladný výklad právnych noriem. Každý má právo na to, aby sa v jeho veci vykonal ústavne súladný výklad aplikovanej právnej normy, pričom k reálnemu poskytnutiu súdnej ochrany dôjde len vtedy, ak sa na zistený stav veci použije ústavne súladne interpretovaná právna norma (napr. II. ÚS 249/04, IV. ÚS 77/02).

15. Vo vzťahu k problematike tvoriacej predmet tohto konania pred ústavným súdom už ústavný súd zaujal stanovisko v náleze č. k. III. ÚS 528/2021 (pôvodný vlastník vystupuje ako žalobca a zúčastnená osoba ako sťažovateľ, pozn.), z ktorého vyplýva, že: „... Z hľadiska určenia tarifnej hodnoty bolo od začiatku zrejmé, že... žalobca podaním žaloby o určenie svojho vlastníckeho práva spravil sporným vlastnícke právo sťažovateľa. Určenie vlastníckeho práva žalobcu, ktoré by bolo v prípade úspechu jeho žaloby výsledkom sporu, by pre sťažovateľa znamenalo stratu jeho vlastníckeho práva... Preto z pohľadu sťažovateľa hodnotu sporu na začiatku poskytovania právneho zastúpenia určovala hodnota pozemku. Žalobca argumentuje tým, že z rozhodnutí ústavného súdu vyplýva, že všetky strany sporu si na jeho začiatku musia byť schopné vytvoriť predstavu o jeho nákladnosti... Hodnota sporu pre žalobcu od začiatku sporu predstavovala 53 882,26 eur a rovnaká bola aj pre sťažovateľa, keďže v dôsledku prípadného pozitívneho výroku by prišiel o pozemok, za ktorý už zložením do úschovy vyplatil objektívne znalecky určených 53 882,26 eur. Či už sťažovateľovi alebo žalobcovi preto od začiatku sporu boli objektívne známe všetky prvky ich procesného vzťahu, ktoré spočívali v tom, že pre oboch hodnota sporu predstavovala 53 882,26 eur.

Z toho plynie, že záver okresného súdu vychádza z celkom mylnej predstavy o tom, čo bolo predmetom sporu nadobúdateľa a sťažovateľa, a preto došlo k zjavnému omylu pri právnom posúdení toho, čo má byť základnou sadzbou tarifnej odmeny. Tento omyl bol spôsobený tým, že okresný súd sa pri svojom uvažovaní zameral namiesto prieskumu podstaty predmetu sporu ako procesnej kategórie na nerozhodné hmotnoprávne okolnosti vzťahu sťažovateľa a žalobcu, na ktoré následne, nerozlišujúc, aplikoval abstraktne formulované závery ústavného súdu, ktoré boli vzťahované na celkom iné procesné situácie, hoc vyplývajúce z podobných hmotnoprávnych, no odlišných procesných situácií.“ Táto judikatórna línia bola ďalej nasledovaná

v konaniach vedených ústavným súdom pod sp. zn. III. ÚS 67/2022, II. ÚS 397/2021 a sp. zn. II. ÚS 402/2021.

16. V prejednávanej veci je tento právny názor ústavného súdu plne aplikovateľný a ústavný súd nemá dôvod ho meniť ani z dôvodu konkrétnych okolností veci. Sťažovateľ pôvodne žiadal určenie svojho vlastníckeho práva k nehnuteľnosti, ktorá bola po neplatnom právnom úkone vyvlastnená a v priebehu konania bola vyvlastňovacia náhrada zložená do úschovy, na čo reflektoval zmenou žaloby o určenie, že bol vlastníkom v čase vyvlastnenia na účely vyplatenia náhrady. Sporným bolo od počiatku vlastnícke právo k nehnuteľnosti, ktorej hodnota bola následne objektivizovaná znaleckým posudkom a zložená do úschovy. Obe sporové strany preto v okolnostiach veci mali možnosť si utvoriť predstavu o nákladovosti konania, vychádzajúc z hodnoty sporného pozemku vo výške náhrady zloženej do úschovy. Výklad podústavného práva zvolený okresným súdom preto nezodpovedá požiadavkám ústavne súladnej interpretácie aplikovanej právnej normy, čím neprípustne zasahuje nielen do práva na spravodlivý proces a práva na súdnu ochranu, ale má negatívny vplyv aj na majetkovú sféru sťažovateľa. Preto vyslovil porušenie uvedených práv sťažovateľa napadnutým uznesením okresného súdu (bod 1 výroku nálezu).

17. Vo vzťahu k námietke okresného súdu a zúčastnenej osoby týkajúcej sa právnej istoty a predvídateľnosti súdnych rozhodnutí ústavný súd poznamenáva, že pochybenie okresného súdu vo veci vedenej pod sp. zn. I. ÚS 544/2019 vzhliadol v tom, že okresný súd rozhodol o výške trov konania len mechanickým a matematickým posudzovaním reálnej hodnoty predmetu sporu a neposudzoval ju v širších súvislostiach, najmä s ohľadom na konkrétne okolnosti veci (vek právnej predchodkyne sťažovateľky, neplatnosť spornej kúpnej zmluvy pre neprimeranosť, odpadnutie príčiny na podanie dôvodnej žaloby pre úspešný protest prokurátora). Práve v tomto náleze bol sformulovaný záver, že za okolností tejto veci by bolo proti logike a v rozpore s princípmi spravodlivosti prisvedčiť takej interpretácii, v zmysle ktorej by sa tarifná hodnota určila z reálnej ceny nehnuteľnosti podľa druhej kúpnej ceny, keďže v takom prípade by žalovaná na trovách konania v podstate profitovala (m. m. III. ÚS 582/2021). Zohľadnenie individuálnych skutkových a právnych okolností veci, ktoré viedli ústavný súd k formulovaniu tam uvedeného minoritného právneho názoru, nemožno v kontexte neskoršieho rozhodovania za odlišných skutkových okolností považovať za narušenie princípu právnej istoty.

18. Podľa čl. 127 ods. 2 ústavy ak ústavný súd vyhovie sťažnosti, svojím rozhodnutím vysloví, že právoplatným rozhodnutím, opatrením alebo iným zásahom boli porušené práva alebo slobody podľa odseku 1, a zruší také rozhodnutie, opatrenie alebo iný zásah. Ak porušenie práv alebo slobôd podľa odseku 1 vzniklo nečinnosťou, ústavný súd môže prikázať, aby ten, kto tieto práva alebo slobody porušil, vo veci konal.

19. Napadnutým uznesením okresného súdu došlo k porušeniu základných práv sťažovateľa, preto ho ústavný súd podľa čl. 127 ods. 2 ústavy a jemu zodpovedajúcemu § 133 ods. 2 a 3 písm. b) zákona o ústavnom súde zrušil a vec vrátil okresnému súdu na ďalšie konanie (bod 2 výroku tohto nálezu).

20. Úlohou okresného súdu bude opätovne konať a rozhodnúť o sťažnosti sťažovateľa proti rozhodnutiu vyššieho súdneho úradníka o výške trov konania, rešpektujúc právny názor ústavného súdu vyslovený v tomto rozhodnutí.

V.
Trovy konania

21. Úspešný sťažovateľ si uplatnil právo na náhradu trov konania.
22. Ústavný súd priznal sťažovateľovi náhradu trov konania podľa § 11 ods. 3 a § 13a ods. 1 písm. a) a c) vyhlášky Ministerstva spravodlivosti Slovenskej republiky č. 655/2004 Z. z. o odmenách a náhradách advokátov za poskytovanie právnych služieb v znení neskorších predpisov (ďalej len „vyhláška“) v rozsahu tarifnej odmeny za tri úkony právnej služby (prevzatie zastúpenia a podanie ústavnej sťažnosti a vyjadrenie v roku 2022) a režijného paušálu k nim podľa § 16 ods. 3 vyhlášky. Takto určená suma predstavuje (vrátane DPH) celkom 738,47 eur (výrok 3 nálezu).
23. Priznanú náhradu trov konania je okresný súd povinný zaplatiť na účet právneho zástupcu sťažovateľa do dvoch mesiacov od právoplatnosti tohto nálezu (§ 62 zákona o ústavnom súde v spojení s § 263 ods. 1 Civilného sporového poriadku).
24. Podľa čl. 133 ústavy toto rozhodnutie nadobúda právoplatnosť dňom jeho doručenia účastníkom konania.

P o u č e n i e : Proti tomuto rozhodnutiu nemožno podať opravný prostriedok.

V Košiciach 21. septembra 2022

Jana Laššáková
predsedníčka senátu